

REPERE METODOLOGICE PENTRU MANAGERII ȘCOLARI ÎN PROCESUL DE AUTOEVALUARE/EVALUARE A INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT PRIN PRISMA INDEXULUI INCLUZIUNII

Abstract

Autoevaluarea/ evaluarea instituției de învățământ, pentru comunitatea școlară, este o oportunitate pentru o reflecție profundă asupra tuturor proceselor ce se întâmplă în instituție, inclusiv și pentru o examinare amănunțită a calității serviciilor instituționale. Prin autoevaluare/evaluare, instituțiile identifică punctele forte și domeniile de îmbunătățire ulterioară.

Autoevaluarea/ evaluarea instituției de învățământ este atât un proces, cât și un statut. Ca proces, se asigură că instituțiile de învățământ ating standardele stabilite și oferă servicii educaționale de calitate în care elevii, părinții și întreaga comunitate pot avea încredere. Procesul verifică, de asemenea, că instituțiile de învățământ au resurse și infrastructura pentru a susține și a îmbunătăți calitatea serviciilor lor educaționale. Ca urmare a unui proces de evaluare eficient, instituțiile de învățământ obțin un statut care înseamnă pentru toate părțile interesate că o instituție îndeplinește așteptările privind calitatea educației și resursele adecvate pentru succesul elevilor.

Practicile de incluziune & participare din perspectiva evaluării interne a instituției

Calitatea practicilor școlare de incluziune și participare activă și eficientă a copilului în procesul educațional presupune un management constituit din 4 componente universal recunoscute: planificarea, controlul, asigurarea și îmbunătățirea. Pornind de la postulatul că incluziunea educațională este un proces de consolidare a capacității sistemului de învățământ de a ajunge la **toți** copiii, componentele în cauză se axează primordial pe cinci valori în afara cărora sunt de neconceput *starea de bine și simțul demnității* copilului în instituția de învățământ: egalitatea, participarea, comunitatea, respectul pentru diversitate și durabilitatea (1 p. 21). În fața unui set amplu de valori, acestea cinci au avantajul de a permite definirea, conturarea și dezvoltarea *structurilor, procedurilor și activităților* incluzive.

Conștientizarea permanentă a necesității și a modului de acțiune a acestor proceduri, a interconexiunii structurilor care le activează, a conformității lor cu cadrul normativ și cu interesul copilului/ familiei sunt expresia unui management calitativ, ale cărui elemente se angrenează cu pătrundere și cu discernământ. La evaluarea pe care instituția o realizează la finele anului de studiu, axarea pe valorile sus-menționate scoate în evidență documente și produse elocvente în ceea ce privește calitatea procesului educațional.

Metodologia de evaluare a instituțiilor de învățământ general¹, având la bază *Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului* (2), aprobate în 2013, aplică un sistem de indicatori care scot în relief, printre altele:

- reflectarea politicilor statului cu privire la incluziune și participare în documentele de planificare strategică și operațională ale instituțiilor;
- funcționarea structurilor și mecanismelor de sprijin pentru fiecare copil;
- desfășurarea procesului educațional în concordanță cu nevoile specifice ale fiecărui copil;
- monitorizarea datelor privind progresul și dezvoltarea fiecărui copil;
- aplicarea mecanismelor de identificare și combatere a oricăror forme de discriminare;
- promovarea diversității;
- asigurarea respectării diferențelor individuale etc.

Documentul prevede 2 tipuri pentru procesul în cauză: *evaluarea internă* sau *autoevaluarea*, efectuată anual de angajații instituției, și *evaluarea externă*, pe care o realizează Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare. Impactul major în îmbunătățirea calității educației îl are

¹ https://mecc.gov.md/sites/default/files/anexa_1_ord_581_metodologie_evaluare_institutii_invatamant.pdf

autoevaluarea, generatoare de viziuni strategice noi, aprofundate, de implicare mai eficientă a structurilor instituționale în demersul educațional viitor.

Procesul de autoevaluare este menit să ofere instituției certitudinea de a fi satisfăcut nevoile beneficiarilor. Mai mult, în acest proces se reflectă nevoile educaționale actuale și viitoare ale elevilor. Aceștia trebuie să vadă în potențialul instituției *viziune, disponibilitate și capacitate* de a răspunde cerințelor educaționale ale fiecăruia. Scopul evaluării interne constă în dezvoltarea permanentă, sporirea capacității, îmbunătățirea condițiilor, creșterea motivației, ameliorarea demersului. Autoevaluarea obiectivă se preface într-un instrument util de luare a deciziilor.

Întrucât Codul educației stipulează, în art. 20 (7), obligativitatea de a prezenta anual un raport de activitate, orice instituție de învățământ general își evaluează la finele anului de studiu performanțele. Autoevaluarea se realizează în baza a 13 standarde de calitate, pe care instituția de învățământ le preia din *Metodologie*. Standardele pun în lumină modul în care fiecărui copil fără excepție i se asigură o instruire de calitate. În afara dimensiunilor de incluziune și participare, esența standardelor o constituie sănătatea și protecția copilului, eficiența procesului de instruire și educația sensibilă la gen.

Evaluarea internă a instituției de învățământ general reprezintă un set complex de activități care valorifică toate aspectele procesului educațional, în desfășurarea lor continuă pe tot parcursul anului școlar, implicând toate structurile instituției. Ea constă în măsurarea, analiza și estimarea ansamblului de acțiuni/ procese/ mijloace/ strategii/ produse realizate pe care le presupune educația. Evaluarea internă este de natură să responsabilizeze în gradul cel mai înalt subiecții educaționali, având scopul de a determina nivelul calității serviciilor educaționale prestate în instituție, și să creeze/ fortifice/ aprofundeze **sistemul** în comportamentul managerial.

Pentru certitudinea că practicile de incluziune și participare a copilului în procesul educațional sunt în corespundere cu indicatorii de calitate, acestea trebuie privite, în totalitatea manifestărilor lor, *în sistem*. Astfel, orice activitate realizată cu concursul subiecților educaționali se subordonează cadrului legislativ, misiunii instituției, principiilor școlii prietenoase copilului. Axate pe cadrul normativ, pornind de la obiectivul de *a dezvolta oportunitățile educaționale pentru fiecare copil* – a lărgi accesul la instruire, a favoriza participarea pleneră, a crea condiții pentru fiecare copil în vederea valorificării potențialului său politicile instituționale se construiesc pe principii asumate de întreg corpul didactic:

- participarea copilului în procesul educațional este pertinentă și semnificativă pentru el;
- participarea elevului/ copilului este liberă și explicită;
- participarea elevului/ copilului exclude orice prejudiciu față de el (principiul *nu dăuna*);
- participarea elevului/ copilului este incluzivă, accesibilă pentru fiecare;
- procesele incluziv-participative sunt dirijate de un personal format și competent;
- procesele incluziv-participative sunt aplicate și evaluate cu rigoare și profesionalism.

Parte a politicii oricărei instituții de învățământ, incluziunea & participarea sunt importante nu numai ca drept universal, ci și pentru că includerea opiniilor elevilor în deciziile și acțiunile care îi privesc are beneficii semnificative imediate și pe termen lung pentru elevi și comunitatea lor, inclusiv:

- *îmbunătățirea calității vieții*, a serviciilor și a politicilor: copiii sunt cel mai direct vizați pentru a-și descrie viața școlară, nevoile și preocupările, iar luarea în considerare a opiniei lor face posibilă îmbunătățirea eficienței, relevanței și durabilității serviciilor educaționale, precum și a deciziilor referitoare la realizarea drepturilor lor individuale și colective;
- *consolidarea protecției*: a beneficia de dreptul de a fi în siguranță este un instrument puternic de combatere a violenței, abuzului, amenințărilor, nedreptății sau discriminării; punerea în aplicare a unor mecanisme care nu numai că permit, ci și încurajează exprimarea, oferă posibilitate copiilor să se pronunțe și să conteste încălcarea drepturilor lor; adulții pot acționa pentru a proteja drepturile copiilor doar dacă știu ce se întâmplă în viața lor, or, adesea numai copiii înșiși sunt capabili să furnizeze aceste informații;
- *dezvoltarea capacităților*: participarea are sens atunci când permite copiilor să dobândească și să consolideze abilități, să exceleze în a se angaja civic și a-i respecta pe ceilalți;

- *contribuție comunitară*: energia, abilitățile, aspirațiile, creativitatea și entuziasmul copiilor sunt atuuri importante pentru consolidarea discursului democratic, denunțarea nedreptății, dezvoltarea societății civile, promovarea echilibrului și soluționarea pașnică a conflictelor, precum și pentru dezvoltarea soluțiilor inovatoare în abordarea inegalităților persistente;
- *consolidarea responsabilității*: crearea de instituții și sisteme în care părerile copiilor sunt luate în considerare ajută la asigurarea faptului că purtătorii de obligații pot fi trași la răspundere dacă nu își respectă angajamentele – ceea ce, la rândul său, construiește încrederea copiilor în sistem (3 pp. 15-16).

În ideea de promovare a calității instruirii și în susținerea dreptului fiecărui copil la un proces educațional calitativ, managerii și întreg corpul didactic al instituției de învățământ țin cont de un șir de aspecte care determină realizarea obiectivului sus-menționat, dintre care menționăm pe cele esențiale:

1. Subiectul incluziunii și participării copiilor este în mod obligator prezent în toate politicile naționale, locale, instituționale, implicând resurse sigure și cadre calificate.
2. Educația este universală, individualizată și flexibilă, excluzând disconfortul, constrângerile și discriminarea copilului. Elevului i se creează condiții să se simtă bine alături de semenii săi, să aspire spre performanță, valorificându-și potențialul în funcție de interesele sale educaționale, să urmeze un demers adaptat particularităților sale psihofiziologice.
3. Incluziunea presupune o diversitate de elevi mult mai largă decât grupul de elevi cu cerințe educaționale speciale. Vorbim mai curând de *cerințe educaționale individuale*, având în vedere **orice problemă de natură școlară**. Acestea vizează orice copil aflat în riscul de a fi exclus, marginalizat, neglijat, ridiculizat din motive care nu depind de posibilitățile lui. De asemenea, cerințele educaționale individuale vizează direct elevii cu risc de eșec școlar.
4. Organizarea procesului educațional într-un *cadru ordinar* (predarea lecției pentru toți la fel, oferirea și evaluarea temei în mod unic pentru toți etc.) este insuficientă pentru a asigura calitatea educației. *Participare & incluziune* înseamnă implicare a **fiecărui elev** în activități de învățare care au, pentru el, sens.
5. Încurajarea comortamentului pozitiv și neconstrâns favorizează participarea în procesul de învățare, implicând asumarea de atitudini deschise pentru conținuturi, inclusiv respectarea dreptului de a participa, în limite permise, la selectarea/ organizarea acestora.

Participarea în educație este un principiu al drepturilor copilului, o cerință teoretică stabilită în dreptul internațional, o *practică a cetățeniei* lui. Participarea constituie un mijloc nu numai de obținere a informațiilor relevante pe subiecte care privesc elevul/ copilul, ci și de întărire a puterii sale de acțiune. În studii științifice și de politici, nu mai există nicio îndoială că *copiii sunt persoanele cele mai indicate pentru a-și exprima diferitele puncte de vedere și a influența deciziile care țin de nevoile și interesele lor*. Într-o instituție care asigură zilnic starea de bine a elevului/ copilului se aplică, pe diverse căi, varii mecanisme de stabilire și valorificare a opiniei fiecărui elev cu privire la educația de calitate. Eficacitatea dreptului la participare implică faptul că copilul joacă un rol activ în definirea bunăstării sale și în determinarea a ceea ce poate contribui la aceasta.

Experiența arată că și fetele, și băieții pot, în funcție de capacitățile lor, să participe în mod eficient la o serie de activități: cercetare, consultări, voluntariat, managementul instituțiilor și al proiectelor, evaluarea serviciilor, campanii de advocacy, elaborare de politici, animarea asociațiilor de elevi etc. Astfel, participarea aduce beneficii atât copiilor, cât și adulților care îi ghidează, monitorizează, însoțesc:

Tabel 1. Beneficii ale participării pentru elevi și adulți. Sursă: (4 pp. 11-12)

Beneficii ale participării pentru:	
elevi/ copii	adulți
<ul style="list-style-type: none"> • dezvoltarea autonomiei elevului prin diferite căi: <ul style="list-style-type: none"> ○ punerea în valoare a capacităților sale; ○ întărirea respectului de sine; ○ accentuarea simțului responsabilității; 	<ul style="list-style-type: none"> • înțelegerea mai riguroasă și mai empatică a intereselor superioare ale elevului: <ul style="list-style-type: none"> ○ identificarea altor perspective decât ale adulților, generate de experiențe trăite de copii;

<ul style="list-style-type: none"> ○ aprofundarea spiritului critic; ○ accentuarea puterii de influență asupra propriei vieți și asupra celorlalți; • contribuția la propria protecție și la protecția semenilor, utilizând diferite mijloace: <ul style="list-style-type: none"> ○ exprimarea propriului punct de vedere și a propriei experiențe în fața semenilor și în fața adulților (mai cu seamă în cazul copiilor marginalizați); ○ cunoașterea și promovarea drepturilor copilului și a principiilor de respectare a drepturilor celorlalți; ○ identificarea și punerea în valoare a serviciilor considerate de elev utile și conforme intereselor lui; ○ promovarea permanentă a dezvoltării armonioase, a protecției și siguranței copilului; ○ combaterea categorică a ostracizării, marginalizării și discriminării copilului; • exercitarea rolului comunitar al copilului prin: <ul style="list-style-type: none"> ○ întărirea permanentă a relațiilor cu alți copii, adulți; ○ accentuarea sentimentului de apartenență comunitară/ socială; ○ consolidarea înțelegerii copilului asupra problemelor democratice și a cetățeniei; ○ pregătirea elevului pentru a-și exercita drepturile civile, sociale, culturale; ○ respectarea punctului de vedere al altora; ○ dezvoltarea și aprofundarea spiritului de toleranță; ○ conturarea participării cetățenești și a rolului său de agent al schimbării. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ responsabilizarea mai profundă a adulților în fața dificultăților pe care le întâlnesc copiii în experiențele lor noi de viață și de cunoaștere; ○ favorizarea incluziunii tuturor copiilor; ○ fortificarea relațiilor interpersonale elev-elev, elev-adult; • aplicarea strategiilor pertinente, eficace și durabile adaptate contextului specific al elevului prin: <ul style="list-style-type: none"> ○ definirea serviciilor care asigură starea de bine a elevului; ○ respectarea intereselor elevului; ○ asigurarea contextelor care țin cont de opinia lui; ○ integrarea opiniilor elevului în evaluarea judecăților și comportamentelor sale; ○ asigurarea transparenței și credibilității acțiunilor care privesc copiii; • fortificarea democrației participative prin: <ul style="list-style-type: none"> ○ facilitarea participării civice a elevului; ○ contribuția la dezvoltarea societății civile.
--	---

Evaluarea pe care și-o face instituția pe parcursul și la finalul anului școlar se poate realiza din diverse unghiuri de vedere, inclusiv în baza unei grile care presupune estimarea organizării/ desfășurării procesului educațional din perspective diverse. Propunem un exemplu care, în cheia Indexului UNICEF (5 p. 15), include perspectiva politicilor, bazei de date, mediului fizic, resurselor umane, materialelor didactice, atitudinilor, strategiilor participative, pe o scară de evaluare cu 5 niveluri.

Tabelul 2. Perspective de autoevaluare a instituției de învățământ general, în plan incluziv-participativ

Perspective	Nivelul 5 – excelent	Nivelul 4 – considerabil	Nivelul 3 – mediocru	Nivelul 2 – incipient	Nivelul 1 – nul
Politici școlare	PDI ² conține, în misiune, ținte și obiective, în varii domenii ale organizării instituționale, viziuni perceptibile, angrenate sistemic , de incluziune și participare a copiilor. PAI conține acțiuni concrete, invocă mecanisme distincte și funcționale de incluziune și participare. Din PDI, documentele de planificare operațională ale structurilor instituției își derivă consecvent angajamentele ce țin de protecția, incluziunea și participarea copiilor. Se preconizează aplicarea	PDI conține viziuni sistemice de incluziune și participare a copiilor. PAI conține în măsură considerabilă acțiuni și mecanisme de incluziune și participare. Documentele de planificare operațională ale structurilor instituției își formulează în baza PDI angajamentele de protecție totală a copilului. Instrumentele de autoevaluare a elevilor/ copiilor fac parte din politicile	În PDI, PAI referințele la incluziunea și participarea copiilor sunt asistemice. Se menționează mecanisme și acțiuni de incluziune și participare, fără o prezență a acestora în actele tuturor structurilor instituționale vizate. Procedurile de evaluare	PDI și PAI conțin referințe sporadice, neangrenate sistemic, de incluziune și participare a copiilor. Mecanismele și acțiunile de incluziune și participare sunt la etapa de elaborare și nu sunt prezente în actele tuturor structurilor instituționale vizate.	PDI și PAI nu conțin referințe la incluziunea și participarea copiilor. Mecanismele și acțiunile de incluziune și participare sunt insesizabile în actele structurilor instituționale vizate. Procedurile de evaluare ignoră incluziunea și participarea. Copiii expuși

² PDI, PAI – abrevieri utilizate în actele normative pentru documentele de planificare strategică și operațională: Planul de dezvoltare a instituției și Planul anual de activitate a instituției.

	instrumentelor de autoevaluare a elevilor/ copiilor. Politicile și procedurile de evaluare încurajează și consolidează incluziunea și participarea tuturor elevilor, inclusiv a celor mai expuși riscului de excluziune, inclusiv a elevilor cu CES.*	instituționale. Procedurile de evaluare încurajează semnificativ incluziunea și participarea tuturor elevilor, inclusiv a celor mai expuși riscului de excluziune, inclusiv a elevilor cu CES.	încurajează suficient incluziunea și participarea tuturor elevilor, inclusiv a celor mai expuși riscului de excluziune, inclusiv a elevilor cu CES.	Procedurile de evaluare se referă în măsură mică la incluziune și participare. Copiii expuși riscului sunt vizați insuficient în documentele de politici.	riscului aproape că nu sunt vizați în documentele de politici.
Bază de date	ș.a.m.d.**				
Mediu fizic					
Resurse umane					
Materiale didactice					
Atitudini					
Strategii participative					

* Nivelul excelent va corespunde viziunii care încorporează, pentru toate structurile instituției, oportunități largi, sistemice de incluziune & participare a elevilor/ copiilor, identificarea și analiza riscurilor și prejudecăților posibile legate de incluziune & participare, selectarea formelor și modalităților optime de punere în aplicare a valorilor ce țin de incluziune & participare, dezvoltarea strategiilor de atenuare/ înlăturare a riscurilor posibile, proiectarea procedurilor de evaluare a incluziunii & participării elevilor/ copiilor în procesul educațional în ansamblu și în parte.

** În mod similar, în descreșterea intensității manifestării, pe 5 trepte, se formulează criteriile pentru celelalte perspective.

La o privire atentă, se reliefează, în perspectivele sus-listate, aspecte ale standardelor de calitate ale *școlii prietenoase copilului*. Metodologic, evidențiind pașii spre idealul *ȘPC*, autoevaluarea instituției scoate în relief gradul de depășire a dificultăților în asigurarea unui proces educațional de calitate pentru fiecare copil/ elev și sugerează căi de atingere a performanței. Problemele/ căile de soluționare a lor se examinează din perspectiva celor 3 domenii de aplicare a standardelor de calitate: management, capacitate și curriculum. Amintim că *domeniul management* se referă la capacitatea de proiectare a instituției, a structurilor ei: calitatea documentelor de planificare strategică, concretețea și funcționalitatea mecanismelor de lucru din documentele de planificare operațională, eșalonarea în timp util a acțiunilor proiectate. *Domeniul capacitate instituțională* se referă la resursele acesteia: materiale, financiare, logistice, la condițiile de activare a resurselor. *Domeniul curriculum* vizează produsele educaționale: activități realizate, implicări active ale subiecților, bunuri confecționate, rezultate academice atinse, comportamente învățate/ asumate.

Evaluarea practicilor de incluziune și participare se poate realiza pas cu pas trecându-le prin prisma triplă a domeniilor de aplicare a standardelor de calitate:

Tabelul 3. Aspecte educaționale văzute prin prisma domeniilor de aplicare a standardelor

Nr.	Aspectul educațional/ practicile concrete	Examinarea aspectului prin prisma domeniilor de aplicare a standardelor de calitate		
		management	capacitate instituțională	curriculum
1.	<i>Aici se va înscrie: aspectul concret al procesului educațional, cu referire la practicile de incluziune și participare (exemple sunt plasate mai jos în coloană)</i>	<ul style="list-style-type: none"> este reflectat în actele structurilor instituționale? este văzut în complexitate în documentele de planificare? 	<ul style="list-style-type: none"> cu ce posibilități se soluționează? ce surse de informare se utilizează? ce instrumente se activează? 	<ul style="list-style-type: none"> în ce activități s-au implicat subiecții? ce a rezultat din implicarea subiecților? ce s-a realizat?

		<ul style="list-style-type: none"> • se intuiește caracterul sistemic? • i se preconizează abordarea în forurile decizionale? 	<ul style="list-style-type: none"> • ce resurse se cheltuiesc? • ce resurse media se activează? • care responsabil asigură punerea în aplicare? 	<ul style="list-style-type: none"> • ce se prezintă drept produs al activității? • ce rezultate s-au obținut? • ce nivel a fost atins? • ce învățăminte s-au tras?
2.	(<i>exemplu</i>): Abordarea riscului de comportament indezirabil al elevilor claselor a VII-IX-a din perspectiva structurii asociative a elevilor	<ul style="list-style-type: none"> • Planul anual de activitate al Consiliului elevilor • Procese-verbale ale CE, cu consemnarea problemei riscurilor de comportament indezirabil • Secvențe de planificare operațională în concordanță cu domeniile planificate de alte structuri ale instituției 	<ul style="list-style-type: none"> • Sala CE, dotată cu TIC, cu suport informativ, cu materiale promoționale • Spațiu permițând întruniri, dezbateri, mese rotunde organizate/ desfășurate de elevi • Chestionare elaborate de CE cu referire la aspecte problematice ale vieții școlare • Site-ul instituției, rubricile dedicate incluziunii & participării • Rubrica moderată de CE pe site • Panoul CE în holul instituției • Mecanisme de identificare și profilaxie a problemelor de comportament, în instrumentarul psihologului, al cadrului didactic de sprijin etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Activități de informare a elevilor în privința variilor riscuri de comportament • Activități de formare a angajaților în privința sesizării, analizei și ameliorării comportamentului elevului/ copilului • Regulamente, instrucțiuni și alte documente reglatorii elaborate de elevi
3.	Implicarea copiilor cu dificultăți de învățare în activități instructiv-distractive organizate de Consiliul elevilor			
4.	Valorificarea capacităților în domeniul TIC ca mijloc de întărire a motivației de învățare a majorității elevilor și de diversificare a activităților școlare			
5.	Organizarea instruirii părinților pe subiecte de incluziune și participare			
6.	Crearea contextelor pentru învățarea interactivă prin cooperare, antrenând toți elevii în împărtășirea/ valorificarea experiențelor de cunoaștere			
7.	etc.			
8.	etc.			

O sursă accesibilă pentru instituțiile de învățământ general din țară și recomandabilă în învățarea procesului de asigurare a calității incluziunii & participării este monografia autorilor Tony Booth și Mel Ainscow *Indexul incluziunii: dezvoltarea procesului de învățare și participare în școli*. Textul integral al Indexului poate fi accesat aici:

https://ccfmoldova.org/wp-content/uploads/2022/06/Index-EI_2019-SAIT.pdf

Monografia are la bază același cadru legislativ internațional privitor la respectarea drepturilor copiilor în toate domeniile, inclusiv dreptul la educația de calitate, pe care s-au fundamentat politicile statului nostru. Lucrarea elucidează noțiuni precum *bariere în învățare și participare, resurse pentru susținerea învățării și participării, suport pentru diversitate, valori incluzive, cultură a incluziunii* și este utilă în proiectarea și organizarea unui parcurs educațional conform actelor normative și în pregătirea unei autoevaluări

valorizante atât pe dimensiunile incluziune și participare, cât și alte dimensiuni ale educației de calitate. Secțiunile, indicatorii, întrebările și sugestiile materialului prezentat oferă cadrului didactic/ de conducere o perspectivă complexă asupra condițiilor ce trebuie asigurate întru instaurarea stării de bine pentru fiecare copil din instituție, oferind material variat de reflecție și, mai cu seamă, de acțiune pentru abordarea unor tematici de tipul aceluia exemplificate în tabelul de mai sus, pct. 3, 4, 5, 6.

Indexul incluziunii conține multiple aspecte ce pot contribui la dezvoltarea procesului de învățare și participare în instituțiile de învățământ general și vine în ajutor în procesul de autoevaluare a acestora. Acțiunile pe care le promovează vizează diverși actori: cadre didactice, cadre de conducere, șefi ai structurilor instituționale (consilii, comisii), CDS, personal nondidactic, părinți, parteneri. Documentul se axează pe 3 dimensiuni, fiecare având 2 subdiviziuni:

- A. Crearea culturilor incluzive
 - A1: Consolidarea comunității
 - A2: Stabilirea valorilor incluzive
- B. Elaborarea politicilor incluzive
 - B1: Dezvoltarea unei școli pentru toți
 - B2: Organizarea suportului pentru diversitate
- C. Dezvoltarea practicilor incluzive
 - C1: Elaborarea unor curriculumuri pentru toți
 - C2: Dirijarea învățării

Pentru fiecare dimensiune, *Indexul* dă circa 20-25 de indicatori care facilitează analiza detaliată a procesului educațional prin axarea pe situații standardizate elocvente în privința asigurării stării de bine pentru copil. Fiecare indicator face trimitere la un alt indicator, pentru a sugera conexiunile strânse din interiorul unui proces complex cu elemente interdependente. Specificul deschis al *Indexului* permite utilizatorului să-și traseze propriile linii conexe, ceea ce ajută la conștientizarea mai profundă a fenomenului incluziunii & participării. Fiecare indicator este urmat de o serie largă de întrebări (iarăși listă deschisă) care permit angajatului din sistemul educațional sau partenerului să clarifice amănunțit nivelul pe care îl atinge instituția de învățământ în asigurarea dreptului copilului la incluziune & participare. Spectrul larg de acțiuni ce se referă la fenomenul în cauză nu poate fi definit concis, în câțiva termeni. El vizează o pătrundere adâncă a subiectului în multitudinea de factori care determină afirmarea și manifestarea fenomenului în cauză. El presupune „toate aspectele școlii – în cancelarie, în sălile de clasă, pe terenul de joacă, în relațiile dintre copii și adulți, în modul în care predăm și învățăm” (1 p. 34). Specificul complex al incluziunii & participării revendică un instrumentar multifuncțional. În această complexitate se delimitează:

- instrumente pentru colectarea datelor primare;
- instrumente pentru monitorizarea incluziunii & participării copiilor;
- instrumente pentru evaluarea incluziunii & participării copiilor de către părțile interesate;
- instrumente pentru măsurarea gradului de incluziune & participare a copiilor;
- instrumente pentru măsurarea calității incluziunii & participării în procesul educațional.

Dintre acestea, unul dintre cele mai lucrative este **chestionarul** – un document scris care cuprinde un set de întrebări/ ipostaze/ situații. Acesta se poate adresa atât unei singure persoane, cât și unui grup mic sau mare de oameni. Particularitățile definitorii ale chestionarului sunt limbajul clar, concis, caracterul neutru, nepărtinitor, neprovocator, urmărirea unei singure direcții de comunicare, cu tot specificul său pluridisciplinar, numărul judicios de poziții (nici multe, nici puține) de investigat, asigurarea unui minim efort al respondentului. În contextele în care internetul este utilizat pe scară largă de către părțile interesate, chestionarele se pot realiza online, pentru a facilita colectarea și analiza datelor.

Indexul incluziunii atrage atenția asupra chestionarelor, pe care le prezintă, în număr de patru, în compartimentul al cincilea. Rostul pe care li-l atribuie *Indexul* este de „a-i determina pe adulți și copii să decidă ce urmează să dezvolte mai departe în cadrul școlii lor” (1 p. 184). Chestionarele sunt mostre de conștientizare a situației curente cu privire la incluziune & participare, premise pentru proiectări ale

perspectivelor de îmbunătățire. Având scopul de ameliorare a procesului educațional, chestionarele reprezintă un fel de „dialog continuu” al subiecților, diversificându-se în funcție de categoria acestora: personalul instituției (p. 186), părinții (p. 188), adolescenții & tinerii (p. 190) și copiii mici (p. 192). Subliniem că instituția este liberă să își elaboreze propriile chestionare, să aplice propriile instrumente.

În intenția sa de a insera fenomenul incluziunii & participării în ansamblul acțiunilor care definesc calitatea procesului educațional, la elaborarea *Raportului anual de activitate*, instituția de învățământ prezintă, cu statut de dovezi, documente, activități, produse care au pus în valoare fenomenul în cauză. Pentru a vedea fenomenul în complexitatea și în eficiența desfășurării sale pe parcursul anului, instituția exclude abordările lui accidentale, nesistematice și inițiază un proces proiectat riguros, în etape logic expuse, cu atribuții clare ale subiecților, bazat pe acțiuni fezabile.

Întru împlinirea unui astfel de deziderat, *Indexul incluziunii* orientează managerii școlari să pornească un ciclu de planificare a dezvoltării procesului amplu de incluziune & participare, pe care îl vede într-o expunere judicioasă a 5 etape (numite în sursă *faze*). La conturarea funcționalității fiecăreia dintre etapele în cauză pot servi instrumentele abordate mai sus sau altele, pe care instituția le consideră fiabile.

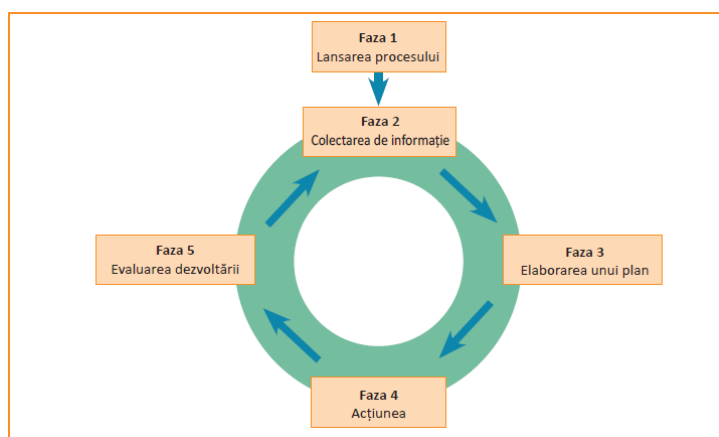

Fig. 1. Ciclul de planificare a dezvoltării (sursă: (1 p. 52))

Așadar, *lansarea procesului* – care presupune pornirea de la cadrul normativ, identificarea grupului de lucru, stabilirea de priorități, inițierea dialogului – va fi urmată de o succesiune mereu în linie circulară a următoarelor 4 etape: *colectarea de informație*, *elaborarea planului*, *acțiunea*, *evaluarea*.

Grupul de lucru responsabil de dezvoltarea procesului de incluziune & participare în școală este desemnat de director și se constituie, de regulă, din membri ai echipei manageriale și lideri sau reprezentanți ai structurilor instituționale. Oricum, fiecare angajat adult din unitatea de învățământ are responsabilități directe de incluziune educațională. Grupul de lucru poate coincide, în componența sa, cu comisia de asigurare/ evaluare a calității în școală. Atribuțiile acestui grup vor consta, printre altele, în:

- elucidarea politicilor de incluziune & participare pentru personalul didactic, didactic auxiliar și nondidactic;
- introducerea aspectelor ce țin de incluziune & participare în documentele programatice ale instituției;
- desfășurarea activităților de formare continuă pe dimensiunea incluziv-participativă;
- desfășurarea activităților de informare cu părinții copiilor din instituție;
- monitorizarea activităților cu implicarea copiilor, având în vizor varii aspecte de incluziune & participare;
- elaborarea documentelor de totalizare și evaluare a aspectelor de incluziune & participare.

Etapa *colectării de informații* constă în sporirea gradului de conștientizare a noțiunilor, conceptelor, politicilor de incluziune & participare. La etapa dată se stabilesc necesitățile de dezvoltare și prioritățile, sursele de informare și de sprijin, partenerii de dezvoltare și grupurile-țintă. Se utilizează diferite instrumente prin care să se acumuleze informația vastă și relevantă, printre care chestionarul, ca

unul dintre cele mai eficiente. Colectarea de informație este în raport cu toate categoriile de subiecți ai instituției. În mod special, se cuvine a explora opiniile și ideile copiilor. La fel, se explorează și se supun polemicilor ideile părinților. De luat în seamă sunt punctele de vedere ale partenerilor educaționali.

În ceea ce privește *elaborarea planului*, îndreptăm atenția asupra faptului că secvențele de planificare a procesului de incluziune & participare pornesc de la *planul de dezvoltare strategică a instituției* (PDI), care stabilește mai multe principii incluziv-participative:

- principiul interesului superior al copilului;
- principiul echității și egalizării șanselor;
- principiul nondiscriminării și toleranței;
- principiul valorificării diferențelor;
- principiul individualizării procesului instructiv și dezvoltării maxime a potențialului copilului;
- principiul managementului educațional participativ;
- principiul dreptului părintelui (liceanului) de a alege;
- principiul cooperării și parteneriatului social.

În acțiunile proiectate, instituția are grijă să introducă aspecte care îl fac pe elev participant activ la învățare, în virtutea postulatului că fiecare elev poate pune în valoare o experiență de cunoaștere, un model social, un stil de învățare. Astfel, în PDI se pot regăsi ținte strategice precum:

- diversificarea activităților educaționale și de voluntariat întru valorizarea inițiativelor elevilor, întru implicarea părinților și a cadrelor didactice în susținerea dezvoltării elevilor;
- încurajarea dialogului social și a parteneriatelor interinstituționale, comunitare, naționale, promovând tradițiile locale, valorile culturii naționale și universale;
- egalizarea șanselor de acces la educația și instruirea de calitate;
- asigurarea participării elevilor la procesul de luare a deciziilor;
- promovarea unui proces educațional echitabil, eficient și calitativ, asigurând creșterea unei generații libere în gândire prin realizarea unui demers didactic activ-participativ;
- diversificarea formelor de implicare a comunității și a familiei în procesul decizional și în rezolvarea problemelor de natură școlară;
- ameliorarea constantă a aspectelor ce țin de politica de protecție a drepturilor copilului;
- asigurarea accesului egal la educație și implicarea în activități a tuturor elevilor cu cerințe educaționale speciale;
- abordarea individualizată și diferențiată a copiilor, în mod prioritar a copiilor cu cerințe educaționale speciale;
- formarea în dinamică a competențelor profesionale ale cadrelor didactice în scopul sporirii calității procesului educațional prin prisma promovării educației incluzive;
- promovarea parteneriatelor educaționale pentru asigurarea coeziunii sociale și respectarea diversității.

În documentele de planificare operațională aceste ținte se exprimă în acțiuni concrete, cu implicarea sistematică a structurilor instituționale. De exemplu, ținta „Asigurarea participării elevilor la procesul de luare a deciziilor” se reformulează, în *planul anual de activitate a instituției* (PAI), în mecanisme și practici de participare democratică:

- elaborarea și aprobarea politicii instituționale de protecție a drepturilor copilului;
- activarea mijloacelor media pentru elevi, cu scopul de a le asigura dreptul la exprimarea opiniei;
- oferirea spațiului informațional pentru părinți – pe site-ul instituției, pe panourile informaționale etc.
- instalarea boxei pentru opinii și sugestii, cu monitorizarea ritmică a aspectelor școlare abordate în ele;
- elaborarea și aprobarea Regulamentului cu privire la activitatea Consiliului elevilor;

- alegerea Consiliului elevilor prin exprimarea votului pentru cel mai virtuos/ activ/ implicat reprezentant al clasei;
- alegerea Președintelui Consiliului elevilor, prin organizarea unui scrutin general cu participarea tuturor elevilor din școală;
- elaborarea Planului de activitate al Consiliului elevilor, solicitând concursul fiecărui copil din instituție, cu aprobare ulterioară la Consiliul de administrație, Plan care să reflecte obiective academice, probleme școlare, interese cognitive, parteneriate sociale, aspecte de agrement;
- participarea sistematică a reprezentantului elevilor la ședințele Consiliului de administrație, asigurând o pondere de 15-20% de subiecte ce țin nemijlocit de interesul elevilor, din totalul de subiecte abordate în ședință;
- valorificarea, în acțiuni concrete, a domeniilor de conexiune a Consiliului elevilor cu structurile instituționale.

De menționat că aspecte perceptibile ale țințelor strategice se pot conține până și în secvențe ale proiectelor de lecție, în sarcini academice concrete care, în ansamblu, conturează tendința școlii de a valorifica la maximum potențialul spiritual al elevilor.

Indexul incluziunii sugerează în întreg conținutul său modalități de planificare pe segment îngust a acțiunilor de asigurare a participării eficiente a copiilor în educație. Sugestiile se conțin în întrebările multiple care însoțesc indicatorii celor 3 dimensiuni/ 6 subdiviziuni și a căror listă nu este încheiată, ci este propusă atenției factorilor implicați întru a fi continuată. Întrebările ajută la conștientizarea unui algoritm de abordare a aspectelor problematice întru soluționarea lor eficientă. Așadar:

- **Se formulează problema.**

Pentru aceasta, se colectează, aplicând varii instrumente, informația, se sondează domenii din care a fost dedus aspectul problematic, se intervievează subiecții implicați etc. Specificul aspectului ce prezintă realmente o problemă va viza: un grad general de extindere, un număr considerabil de afectați, o suferință reală a unei persoane concrete.

- **Se stabilește obiectivul.**

Pentru stabilirea adecvată a obiectivului, se pornește de la analiza circumstanțelor care au generat problema, se raportează situația la cadrul normativ, se valorifică experiențe anterioare de soluționare a cazurilor similare, se stabilesc prioritățile și se intuiesc consecințele anumitor acțiuni. Obiectivul trebuie să reprezinte un liant logic între problemă și soluții.

- **Se selectează indicatori relevanți care să ajute la căutarea/ identificarea de soluții.**

Indexul incluziunii prezintă indicatorii unui larg spectru de probleme ce țin de asigurarea stării de bine pentru fiecare elev. Pentru identificarea justă a lor, se reperează dimensiunea necesară, se selectează indicatorii cei mai relevanți și, în cazul unor practicieni deja familiarizați cu procedura de lucru din *Index*, se formulează indicatori specifici unor situații mai înguste, mai particulare. Nu este necesar a formula un număr exagerat de indicatori, 2-3 pot fi suficienți pentru reflectarea amplă a problemei.

- **Se preconizează acțiuni care să asigure atenuarea/ anihilarea problemei în cauză.**

Stabilirea unui set de acțiuni cu adevărat utile pentru soluționarea problemei apărute o facilitează șirul de întrebări propuse de *Index* întru clarificarea a cât mai multe aspecte ale problemei în cauză. Acțiunile preconizate vor fi eficiente dacă se va ține cont de circumstanțele situației, de contingentul de persoane afectate de situație, de resursele disponibile, de profesionalismul abordării problemei etc.

Propunem mai jos un plan de acțiuni axat pe soluționarea unei probleme școlare frecvente: *lipsa de motivare, în cazul elevilor preponderent din clasele superioare, pentru participarea activă în procesul de instruire*. Nota bene: pentru diferite instituții/ persoane, axarea pe anumiți indicatori și selectarea în consecință a întrebărilor din *Index*, respectiv formularea acțiunilor relevante pot fi diferite.

Tabel 4. Obiective și acțiuni de soluționare a aspectelor problematice de incluziune & participare

Obiective pentru depășirea barierelor	Indicatori din Indexul incluziunii	Întrebări relevante pentru a atinge indicatorul	Acțiunea
Identificarea a 4-5 modalități sigure de motivare a elevilor pentru implicarea activă în învățarea la lecție	C2.5 Copii învață unul de la altul.	C2.5 g (pag.172 din <i>Index</i>): Includ lecțiile, în mod regulat, oportunități pentru lucrul în echipă?	<ul style="list-style-type: none"> Proiectarea secvențelor de lecție organizând elevii pentru activitatea în echipă
		C2.5 k: Le permit copiilor activitățile de studiu în echipă să împartă sarcinile între ei și apoi să combine tot ce au înșușit?	<ul style="list-style-type: none"> Introducerea în proiectul didactic a strategiilor interactive Fixarea tehnicilor de încurajare a copiilor să participe activ la realizarea sarcinilor; Proiectarea feedbackului (conversații despre cele înșușite, schimb de păreri etc.) pe marginea activităților de cooperare
		C2.5 r: Le place copiilor să învețe prin activități de echipă?	<ul style="list-style-type: none"> Identificarea prin sondaj a intereselor elevilor și a viziunii lor de satisfacere a intereselor Proiectarea mecanismelor de încurajare a liceenilor pentru învățare prin activități de echipă Diversificarea formelor de lucru în echipă Varierea produselor obținute în urma învățării în echipă Note ale cadrului didactic pe marginea observării la clasă a fenomenului învățării prin cooperare
C2.6 Lecțiile îi ajută pe copii să înțeleagă asemănările și deosebirile dintre oameni.		C2.6 a (pag.173 din <i>Index</i>): Dezvoltă activitățile de studiere perceperea diferențelor de origine, cultură, etnie, gen, dizabilități, orientare sexuală, convingeri, religie și politică?	<ul style="list-style-type: none"> Selectarea din literatură, din publicistică, din media online a conținuturilor ce valorifică diferențele și condamnă discriminarea Organizarea activităților extracurriculare (dezbateri, pledoarii, concursuri, microfonul fierbinte etc.) cu generic de tipul: „Într-o societate democratică diferențele sunt legitate, nu excepție” Organizarea pentru cadrele didactice și pentru elevi a trainingului „Suntem diferiți și aceasta-i minunat!”
		C2.6 b: Sunt create oportunități pentru copii ca să conlucreze cu alți copii, care sunt diferiți prin origine, etnie, dizabilități și gen?	<ul style="list-style-type: none"> Proiectarea secvențelor ludice la orele de curs, în funcție de specificul lecției, de particularitățile de vârstă etc.

			<ul style="list-style-type: none"> • Organizarea activităților extracurriculare (competiții intelectuale și sportive, mese rotunde, activități cultural-artistice, ateliere de creație) cu implicarea <i>tuturor</i> elevilor.
		<p>C2.6 s: Se discută critic la lecții generalizările despre gen exprimate în afirmații precum ”Băieții sunt mai puternici decât fetele” sau ”Băieții aleargă mai repede decât fetele”?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Proiectarea activităților de învățare cu provocare pentru exprimarea punctului de vedere al elevilor • Organizarea activităților care valorifică ideile și aspirațiile referitoare la gen ale liceenilor • Plasarea pe site-ul instituției a chestionarelor cu privire la identificarea stereotipurilor de gen printre liceeni și punerea în valoare a diversității

Acțiunile din coloana dreaptă, prin care am exemplificat mecanismele de motivare a liceenilor pentru activitatea prin cooperare, se pot regăsi în varii documente de planificare operațională: în planurile comisiilor metodice, ale Consiliului elevilor, ale CMI, ale Consiliului profesoral, în proiectele de lecție ale cadrelor didactice. Structura instituțională formulează aceste acțiuni în funcție de aspectul problematic care o preocupă, în funcție de resursele strategice, umane, metodologice, tehnologice de care dispune – nicidecum copiind formule gata existente din contexte străine instituției.

Deși nu foarte utilizată în mediul interșcolar de la noi, de real folos este *planificarea prin cooperare*, strategie participativă care reunește 2 sau mai multe instituții în finalitatea comună de a asigura dreptul la educația de calitate pentru fiecare elev/ copil. Indicatorii și întrebările *Indexului* sunt de natură să suscite disponibilitatea unei instituții pentru angajarea în studiul problemelor alteleia, pentru a le aborda din perspectiva propriei experiențe. În efort comun, se scot în evidență factori negativi și modalități de înlăturare metodică a acestora, perspective valorice și căi eficiente de atingere a acestora. Planificarea în comun duce la o serie de activități realizate în comun, asigurând diversitatea procesului educațional.

În intenția de a pătrunde ansamblul de acțiuni de incluziune & participare a copilului, întru a-i asigura educația de calitate, managerul își pune întrebări de esență pentru a preciza gradul de manifestare a copilului în procesul educațional. *Indexul incluziunii* facilitează identificarea întrebărilor/ aspectelor elucidante și oferă adulților sugestii de abordare în profunzime a subiectului, pornind de la oricare problemă identificată în procesul educațional. Trebuie să menționăm că în *Index* vom găsi tangențe cu toate cele 5 dimensiuni ale *Standardelor de calitate din perspectiva școlii prietenoase copilului*, ceea ce subliniază suportul consistent al monografiei în procesul de autoevaluare a instituției de învățământ.

Problemele pe care le prezentăm în tabelul de mai jos pot fi considerate probleme ale întregului sistem educațional național, întrucât au fost identificate în diverse instituții de învățământ general din Republica Moldova în cadrul evaluărilor externe realizate de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare. Sunt doar câteva dintr-o listă mai amplă. Lansăm ipoteza că angajații multor alte instituții le vor recunoaște ca fiind existente și în comunitățile școlare din care fac parte. Sunt probleme generale ale instituției, care întrunesc probleme mai înguste (dar în niciun caz minore) ale individului sau grupului de indivizi. Raportăm aceste probleme la anumiți indicatori prezenți în *Index*, care, prin întrebările ce îi însoțesc, ajută managerul și cadrul didactic să stabilească nivelul de asigurare a dreptului elevului/ copilului la incluziune & participare în procesul educațional, să identifice probleme interne ale fenomenului, să formuleze arii de îmbunătățire, să stabilească resurse ce pot fi activate întru ameliorarea situației, să elaboreze planuri de acțiuni de îmbunătățire.

Tabel 5. Probleme de incluziune & participare și indicatori care sugerează soluții pentru acestea

Probleme de incluziune & participare	Indicatori sugestivi
Dezvoltarea slabă a mijloacelor de învățare și a mecanismelor funcționale pe timp de pandemie: utilizarea borderourilor electronice, valorificarea softurilor, accesarea surselor web, punerea în funcțiune a site-ului, utilizarea poștei electronice	<ul style="list-style-type: none"> • A1.6 Personalul și consiliul administrativ lucrează bine împreună. • A1.8 Școala încurajează o înțelegere a interconexiunii dintre oamenii din întreaga lume. • A1.10 Școala și comunitatea locală se dezvoltă reciproc. • A2.4 Incluziunea este considerată ca o sporire a participării tuturor. • B1.8 Grupurile de predare și învățare sunt organizate corect, pentru a promova învățarea tuturor copiilor. • B2.1 Toate formele de sprijin sunt coordonate între ele. • C1.10 Copiii învață despre comunicare și tehnologii de comunicare. • C2.2 Activitățile de învățare încurajează participarea tuturor copiilor. • C2.10 Cadrele didactice elaborează resurse comune pentru a promova învățarea.
Utilizarea sporadică a chestionarelor, sondajelor, întru identificarea problemelor de natură discriminatorie cu care s-ar putea confrunta elevii și lipsa unui sistem în valorificarea acestor materiale	<ul style="list-style-type: none"> • A1.2 Angajații școlii colaborează unii cu alții. • A1.5 Există un parteneriat între personal și părinți. • A2.2 Școala încurajează respectarea tuturor drepturilor omului. • A2.8 Școala promovează interacțiunea nonviolentă și soluționarea pașnică a neînțelegerilor. • B1.1 În școală există un proces de dezvoltare participativ. • B1.10 La nivel fizic, școala leeste accesibilă tuturor persoanelor. • B2.1 Toate formele de sprijin sunt coordonate între ele. • B2.6 Politica de comportament este conectată cu învățarea și cu dezvoltarea curriculumului. • B2.9 Intimidarea elevilor între ei este minimalizată. • C1.6 Copiii învață despre sănătate și relații. • C1.13 Copiii învață despre etică, putere și guvernare. • C2.8 Disciplina se bazează pe respect reciproc.
Evaluarea tradițională a progresului academic al elevului, adesea fără apel la individualitatea lui	<ul style="list-style-type: none"> • A1.4 Personalul școlii și copiii se respectă reciproc. • A1.7 Școala reprezintă un model de cetățenie democratică. • A1.11 Personalul face legătură între ceea ce se întâmplă la școală și viața de acasă a copiilor. • A2.7 Școala contracarează toate formele de discriminare. • C2.4 Copiii participă activ la propriul proces de învățare. • C2.7 Evaluările încurajează realizările tuturor copiilor. • C2.12 Tema pentru acasă este concepută astfel încât să contribuie la învățarea fiecărui copil.
Implicarea sporadică a actorilor educaționali în proiectarea și organizarea activităților de promovare a diversității, de acceptare a diferențelor și de învățare a comportamentului nondiscriminatoriu	<ul style="list-style-type: none"> • A1.2 Angajații școlii colaborează unii cu alții. • A1.6 Personalul și consiliul administrativ lucrează bine împreună. • A2.1 Școala dezvoltă valori incluzive comune pentru toți. • A2.6 Copiii sunt apreciați în mod egal. • B1.2 Școala are o abordare incluzivă față de leadership. • B2.1 Toate formele de sprijin sunt coordonate între ele. • B2.5 Școala garantează că politicile privind cerințele educaționale speciale susțin incluziunea. • C1.11 Copiii interacționează cu și creează șiteratură, artă și muzică. • C2.3 Copiii sunt încurajați să gândească critic fără exitare. • C2.13 Activitățile extracurriculare îi includ pe toți copiii.
Organizarea sporadică a activităților educaționale îndreptate spre recunoașterea de către elevi/ copii a situațiilor de discriminare	<ul style="list-style-type: none"> • A1.1 Fiecare se simte bine venit în școală. • A1.6 Personalul și consiliul administrativ lucrează bine împreună. • A1.8 Școala încurajează o înțelegere a inrerconexiunilor dintre oamenii din întreaga lume. • A2.9 Școala încurajează copiii și adulții să se simtă satisfăcuți de sine. • B2.1 Toate formele de sprijin sunt coordonate între ele.

	<ul style="list-style-type: none"> • B2.5 Școala garantează că politicile privind cerințele educaționale speciale susțin incluziunea. • C1.11 Copiii interacționează cu și creează literatură, artă și muzică. • C2.3 Copiii sunt încurajați să gândească critic fără exitare. • C2.13 Activitățile extracurriculare îi includ pe toți copiii.
Atestarea modestă a acțiunilor de monitorizare a datelor privind progresul și dezvoltarea fiecărui elev	<ul style="list-style-type: none"> • A1.3 Copiii se ajută reciproc. • A1.7 Școala reprezintă un model de cetățenie democratică. • A1.11 Personalul face legătură între ceea ce se întâmplă la școală și viața de acasă a copiilor. • A2.10 Școala contribuie la sănătatea copiilor și a adulților. • B1.1 În școală există un proces de dezvoltare participativ. • B1.8 Grupurile de predare și învățare sunt organizate corect, pentru a promova învățarea tuturor copiilor. • B2.1 Toate formele de sprijin sunt coordonate între ele. • C2.1 Activitățile de învățare sunt planificate ținându-se cont de toți copiii. • C2.6 Lecțiile îi ajută pe copii să înțeleagă asemănările și deosebirile dintre oameni. • C2.9 Cadrele didactice planifică, predau și analizează rezultatele împreună.
Implicarea rară a elevilor cu CES în activități de cunoaștere și evaluare a propriilor performanțe	<ul style="list-style-type: none"> • A1.3 Copiii se ajută reciproc. • A1.7 Școala reprezintă un model de cetățenie democratică. • A1.11 Personalul face legătură între ceea ce se întâmplă la școală și viața de acasă a copiilor. • B1.1 În școală există un proces de dezvoltare participativ. • B1.8 Grupurile de predare și învățare sunt organizate corect, pentru a promova învățarea tuturor copiilor. • B1.10 La nivel fizic, școala le este accesibilă tuturor persoanelor. • B2.1 Toate formele de sprijin sunt coordonate între ele. • C2.1 Activitățile de învățare sunt planificate ținându-se cont de toți copiii. • C2.6 Lecțiile îi ajută pe copii să înțeleagă asemănările și deosebirile dintre oameni. • C2.13 Activitățile extracurriculare îi includ pe toți copiii.

Întrebările care însoțesc indicatorii selectați oferă un spectru larg de sugestii de dovezi de asigurare a calității fenomenului de incluziune & participare a copiilor în procesul educațional complex desfășurat în instituția de învățământ general.

Parcursul metodic al *Indexului incluziunii* este de natură să răspundă procesului de asigurare a calității prevăzut de *Metodologia de evaluare a calității în instituțiile de învățământ general*. Indicatorii Metodologiei conțin în formule diferite aceeași fundamentare a întregului proces educațional pe ființa elevului/ copilului, evidențiind dreptul acestuia la tratarea valorică, la formarea personalității depline. În procesul de elaborare a Raportului de activitate anuală, instituția se autoevaluează în baza criteriilor consemnate pentru fiecare indicator pe o scară de evaluare cu 5 nivele. Gradul de manifestare a calității realizării fiecărui indicator, de la nivelul *nul* la cel *dezvoltat*, tocmai întrebările *Indexului* ajută a-l stabili mai cu precizie. Astfel, o înțelegere riguroasă a *Indexului* asigură un proces de evaluare internă cu efecte valorizante pentru instituția de învățământ.

Încununare a efortului instituției de a-și îmbunătăți anual prestația prin procesul de constatare a performanțelor în materie de asigurare a educației de calitate, o dată la 5 ani aceste performanțe sunt confirmate de evaluarea externă, care vine să confere instituției un *statut*.

Referințe:

1. Booth, T., Ainscow, M. *Indexul incluziunii: dezvoltarea procesului de învățare și participare în școli*. Chișinău : Pro-Mapex, 2019. p. 200. ISBN 978-9975-3366-0-4.

2. *Standarde de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului*. Chișinău : Ministerul Educației, 2013.

3. Crowley, A. ș.a. *Écouter – Agir – Changer. Manuel du Conseil de l'Europe sur la participation des enfants.* Conseil de l'Europe : s.n., 2020.

4. *Lignes directrices relatives à la participation de l'enfant à la gestion des projets et des programmes de l'IBCR.* Montreal : International Bureau for Children's Rights, 2018.

5. Mont, D. *Planification, suivi et évaluation. Webinaire 14 – Livret technique.* UNICEF : s.n., 2014.

6. *A toolkit for monitoring and evaluating children's participation.* London : The Save the Children Fund, 2014.

Acest suport a fost elaborat în cadrul Proiectului *Spre o școală incluzivă în Moldova*, de către CCF Moldova – Copil, Comunitate, Familie, în parteneriat cu ChildFund Germania din fondurile Ministerului Federal al Afacerilor Externe al Germaniei și cu suportul Ministerului Educației și Cercetării. Obiectivul proiectului este orientat spre promovarea unei culturi incluzive în mediul educațional din Republica Moldova prin aplicarea Indexului Incluziunii în procesul autoevaluării și dezvoltării instituțiilor de învățământ.